

ОСОБЕНОСТИ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА РУСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД ЗА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ КАДРИ В ОБЛАСТТА НА СПОРТА И ТУРИЗМА В СВОБОДНОТО ВРЕМЕ

Лейла Димитрова

Национална спортна академия „Васил Левски“, ДЕОИТ, секция „Чужди езици“

e-mail: leyla.dimitrova@nsa.bg

Резюме: В статията се разглеждат някои актуални въпроси на съвременната методика на преподаването на руски език като чужд на специализирани спортни кадри като: социалното търсене на подобни специалисти от страна на обществото и държавата; преформулиране на целите и съдържанието на професионално ориентираното чуждоезиково обучение; формирането на чуждоезикови комуникативни умения с цел решаване на професионални задачи. Засягат се и някои специфични методически принципи на обучението по руски език като задължителен компонент от професионалната подготовка на специализирани кадри в областта на спорта и индустрията на свободното време. Обсъжда се и оптимизирането на преподаването чрез включване на обучителни инструменти като разиграване на комуникативни ситуации, проектни задачи, дискусии, ролеви игли, интервюта, презентации, използване на автентични текстове.

Ключови думи: професионално ориентирано обучение, комуникативна методика, специализирани спортни кадри, автентични текстове.

PECULIARITIES OF RUSSIAN LANGUAGE TEACHING TO SPECIALISTS IN THE FIELD OF SPORT AND RECREATION TOURISM

Leyla Dimitrova

National Sports Academy “Vassil Levski”, Foreign Language Department

e-mail: leyla.dimitrova@nsa.bg

Abstract: The manuscript views some topical issues in modern methods for teaching Russian as a foreign language to specialists such as: social seeking of similar specialists on behalf of the society and the country; re-formulation of aims and contents of the professionally oriented foreign language studies; forming foreign language communicative skills aimed at solving professional tasks. Some specific methodological principles of Russian language teaching were also given as a compulsory element of the professional training of the specialists in the field of sport and recreational industry. The article also discusses the optimization of the teaching process through the inclusion of some educational tools such as acting out communicative situations, project tasks, role plays, interviews, presentations, use of authentic texts.

Key words: professionally oriented education, communicative method, specialized sports professionals, authentic texts

Въведение

От позиция на лингвистиката професионалното чуждоезиково общуване е сложно многоаспектно понятие, което обхваща система от взаимовръзки и взаимоотношения и обуславя възможностите за обмен на информация между различни субекти. От друга страна, съвременните стандарти на висшето образование все повече отчитат професионалната ориентация на изучаването на чужд език, неговата насоченост към професионална реализация на завършващите (Христакиева, 2019). В основата на професионалната дейност на спортния специалист са знанията и уменията с комуникативен характер, които се отнасят до организацията и осъществяването на педагогическо, делово и междуличностно общуване. Формирането на умения и навици за двуезично професионално общуване следва да е ориентирано към новата парадигма на образованието, в

центъра на която стоят обучаваният и глобалните образователни ресурси, а не преподавателят и локалните ресурси.

Таблица 1.

Модели на чуждоезиково обучение

Стандартен модел на обучение	Съвременен модел на обучение
В центъра на образователната парадигма е преподавателят.	В центъра на образователната парадигма е обучаващият се.
Същността на обучението е предаването на знания (факти).	Ролята на преподавателя е да научи обучаваните да учат.
Между обучаващите се върви негласно състезание.	В основата на учебната дейност е сътрудничеството.
Обучаващите се имат пасивна роля по време на заниманията.	Обучаващите се играят активна роля по време на заниманията.
Постоянни форми на организация на учебния процес.	Динамични форми на организация на учебния процес.
Основното средство за обучение е учебникът.	Ролята на учебника се допълва с ресурсите на ИТ технологиите.

Съвременната образователна парадигма¹ диктува необходимостта от личностен, развиващ, професионално ориентиран подход към обучението; от диалогичност; от осъзнато присъствие на студентите във всички етапи на учебния процес; от активни методи на обучение, чрез които се моделират ситуации с професионална комуникативно-познавателна насоченост; от идеята за непрекъснато образование и самообразование.

В днешно време у нас устойчиво е формирана социална нагласа към добрата чуждоезикова компетентност, което води до такива ярко изразени тенденции в чуждоезиковото образование като: повишаване статута на чуждия език (на първо място на английски), увеличаване мотивацията за неговото изучаване, функционалната насоченост на чуждоезиковото обучение.

Преподаването на чужд език за специализирани кадри се влияе от такива елементи на външната среда като социалното търсене от страна на обществото/държавата; системата на висшето професионално образование; съвременната лингвистична, психолого-педагогическа и методическа наука; нивото на развитие на съвременните техника и технологии, което определя особеностите на актуалната информационно-комуникационна среда. В съвременните условия чуждоезиковото общуване се превръща в съществен компонент от бъдещата професионална дейност на специалиста в областта на спорта и туризма в свободното време и в тази връзка значително нараства ролята на дисциплината „Чужд език“ във висшите училища. Актуалност придобива практическото овладяване на чуждия език, което намира отражение в преформулиране на целите и съдържанието на професионално ориентираното чуждоезиково обучение.

Методология

Целта на настоящата разработка е теоретично осмисляне на особеностите в преподаването на специализиран руски език за кадри в спорта и туризма, както и аргументирането на собствени приложно-практически решения и подходи за оптимизиране на учебния процес.

¹ Под образователна парадигма разбираме „модели или набор от предположения, концепции, ценности и практики, които представляват различни форми за представяне на основните им елементи в областта на образованието и обучението“ (Радев, 2015)

Обект на изследването е процесът на преподаване на специализиран руски език, който обслужва сферата на професионално общуване в спорта и туризма в свободното време.

Предмет на изследване са някои особености в преподаването на специфична лексика с конкретна понятийна ориентация на студенти в НСА „Васил Левски“.

Методика на изследването

При разработване на темата са използвани следните методи: проучване на литературни източници, наблюдение, сравнителен анализ, моделиране.

Анализ на резултатите

Дипломираните висшисти трябва да имат теоретични знания, практически навики по избраните направления на обучението, готовност за решаване на професионални задачи в съответните видове професионална дейност (спортна, туристическа, рекреативна и т.н.), а също и общокултурни и професионални компетенции в изучаваните области. Специално място в палитрата от необходими професионални качества на специалиста в сферата на спорта и туризма в свободното време заема владеещото на чужди езици. Все повече нараства нуждата от специализирани кадри, способни и готови да влизат в междуличностни и делови комуникации с представители на други страни и култури, подготвени да решават професионални задачи в условията на чуждоезиково общуване. Много често обаче завършилите неезикови университетски специалности се оказват с ниско ниво на владеење на чуждия език и нямат готовност да го използват в комуникативни ситуации, свързани с професионалната им дейност в областта на спорта и индустрията на свободното време. Слабата езикова подготовка влияе върху професионалната им адаптация и често е проблем при намирането на работа, тъй като в големите хотелски и туристически фирми владеещото на един или няколко чужди езика е задължително изискване към кандидата за работа. Това прави очевидна необходимостта от специализирана подготовка на студентите за професионално ориентирано общуване на чужд език, което предполага формирането на чуждоезикови комуникативни умения с цел решаване на професионални задачи. Така например ползването на руски език на добро ниво е предимство за спортните кадри, работещи в артистичните спортни дисциплини (художествена гимнастика, спортна гимнастика, фигурно пързаляне), при които доминира руската школа, чрез новаторство в използваните средства и методики на обучение и тренировка (Ганчева, 2006).

Комуникативната методика, използвана в обучението по руски език в НСА „Васил Левски“, е насочена именно към възможността за общуване. При това повишено внимание се обръща на говоренето и слуховото възприемане на речта (аудиране), които най-активно развиват способностите за обмяна на информация на разбираемо ниво, а това е особено актуално за специалистите от областта на спорта и туризма в свободното време. Обучаването на тези специалисти на стратегии за професионално комуникативно взаимодействие, на адекватно речево поведение и ефективно въздействие върху партньора подразбира развиването на навики за идентификация и пораждане на текстове и речеви модели, които се използват в ситуациите на професионално общуване (тренировки, състезания, лагери, разработване и реализиране на туристическо-анимационни програми, посрещане на рускоезични гости в хотели и СПА центрове и т.н.).

Обучението по руски език като задължителен компонент от професионалната подготовка на специализирани кадри в областта на спорта и индустрията на свободното време се базира на специфични методически принципи, основният от които е **принципът за професионална комуникативна насоченост**. Той предполага въвличането на студентите най-вече в устна и по-малко в писмена форма на профилна комуникация по време на целия курс на обучение като неизменна част от общата професионална подготовка на специалиста. Под методика на професионално ориентираното обучение по

руски език за специализирани кадри в областта на спорта и индустрията на свободното време разбираме прийомите и методите за оптимално усвояване от студентите на лексико-граматическите особености на езика с цел тяхното целесъобразно използване в бъдещата професионална дейност, придобиване на професионална квалификация и повишаване на професионалната компетентност.

Трябва да се отбележи, че процесът на обучение по руски език на студентинелингвисти е ориентиран не само към четене на литература по специалността, към развиване на умения за ориентиране в потока на професионална информация и усвояване на специализирана лексика и терминология. Много важно е развиването на комуникативни навици в определени професионални ситуации, на способности да се обменя информация на разбираемо рецептивно ниво, т.е. способност за ефективно участие в межкултурната комуникация. Затова в хода на обучението по руски език преподавателят трябва да обръща внимание на развиването на умения за водене на диалог, на способностите за изразяване на собствена гледна точка по определени въпроси, за аргументиране на собствени доводи, а също и на умението да се слуша и чува партньорът, да се разпознават и адекватно интерпретират интенционалните позиции на събеседника. От уменията да се „влезе в положението“ на партньора по общуване зависи постигането на смислов контакт, който от своя страна лежи в основата на пълноценните диалогични отношения и определя успешността на осъществяването на професионално ориентирано общуване на руски език.

В съвременните условия обучението по руски език на специализирани кадри в областта на спорта и туризма в свободното време се провежда на интерактивна основа (Христакиева, 2019а), което предполага организация на интенционално диалогово взаимодействие между преподавателя и студентите, между групите студенти, както и между отделните студенти. При това се моделират ситуации от реалното професионално общуване. Преподавателят създава условия, максимално близки до дейността на специалиста в дадената сфера, като задължително се съобразява с този фактор при разработването на технологии за обучение и подбор на материала.

Към основните видове работа могат да се отнесат разиграването на комуникативни ситуации, обсъждането на професионално значими въпроси, дискусии, а също ролеви игри и интервюта. За усвояването на руски език с цел професионално общуване способства и използването на метода на проектите и презентациите. При организирането на ролеви игри, симулации на комуникативни ситуации (например разговор на рецепция във фитнес или СПА център, интервю със спортист, разработване на анимационни и туристически програми и др.) преподавателят трябва да обърне внимание не само на отработването на нужните граматични структури и лексикални единици, но и на разясняването на подходящи за дадените ситуации речеви тактики, на създаването на възможен сценарий за комуникация.

Проектните задачи са още един ефективен интерактивен инструмент за формиране на професионални умения у бъдещите специалисти. Проектната технология е основана на взаимодействието на студентите в групата, в хода на което те поемат индивидуална и колективна отговорност при решаването на учебни задачи. Проектната технология предполага решаване на поставена задача, нейното детайлно разработване и е насочена към получаване и представяне на резултат, който може да се използва в реална практическа дейност. За постигане на желания ефект студентите трябва да мислят самостоятелно, да използват междупредметни връзки, личния си опит, да установяват причинно-следствени връзки. За нас най-целесъобразно е изпълнението на проектни задачи, които имат професионална насоченост и представляват личен интерес за студентите (например подготовка и презентация на спортни обекти и събития; създаване на рекламни проекти за спортни и туристически мероприятия; разработване на култур-

ни и туристически маршрути и т.н.). Резултатите от извършената работа се оформят във вид на презентации с използването на компютърни технологии.

При подбора на съдържание на учебния курс по руски език следва да се отчитат основните цели на чуждоезиковото обучение за специализирани кадри в областта на спорта и туризма на свободното време. Материалите трябва да са интересни и информативни за студентите, да подпомагат подготовката за бъдещата им професионална дейност, както и да способстват по-нататъшното им професионално развитие.

В процеса на обучение по руски език на специализирани кадри в областта на спорта и индустрията на свободното време голямо внимание се отделя на работата с текстове като източник на необходимите лексикални и терминологични единици, а също и на най-нова информация по профила на професионална подготовка. И тъй като целта на обучението е формирането у бъдещия специалист на способности да използва изучавания език като инструмент за реално общуване в поликултурното обществено пространство, текстовете трябва да имат автентичен характер. Това са оригинални текстове, създадени за реални условия на общуване, а не за учебни ситуации. Затова е полезно да се използват прагматични текстове, статии от списания и вестници, туристически и рекламни брошури, интернет ресурси.

Пример за такъв автентичен текст заедно със задачите към него, които се използват в учебния процес по руски език в НСА, е даден по-долу:

Марат Сафин – известный российский теннисист. Марат родился в Москве в 1980 году. В детстве, когда Марату было 6 лет, он мечтал о футболе. Но тренер не взял его в команду, потому что Марат был очень маленький. (Сейчас Марат очень высокий молодой человек.) Тогда Марат начал играть с мамой в теннис. Его мама была теннисисткой. Она сразу увидела, что у сына есть талант, и дала ему первые уроки тенниса. В 14 лет Марат поехал учиться в Испанию, потому что там хорошая теннисная школа. В Испании он много занимался и учил испанский язык. Сафин начал свою профессиональную карьеру в 1997 году. Он – победитель двух турниров Большого шлема в одиночном разряде (2000, 2005); двукратный обладатель Кубка Дэвиса (2002, 2006) в составе национальной сборной России; победитель 17 турниров АТР. Почти сразу же после окончания профессиональной карьеры Марат начал участвовать в выставочных и ветеранских матчах. Он говорит, что отдельно от спорта и тенниса себя не видит и не представляет.

Задания 1–7. Прочитайте текст и выберите правильный ответ

1. Марат Сафин –
(А) русский
(Б) футболист
(В) тренер

2. Когда был маленьким, он мечтал стать....
(А) теннисистом
(Б) победителем
(В) футболистом

3. Марат начал заниматься теннисом с...
(А) тренером
(Б) мамой
(В) талантливыми ребятами

4. Теннисист поехал в Испанию, чтобы...
 - (А) изучать испанский язык
 - (Б) заниматься теннисом профессионально
 - (В) быть вместе с мамой

5. Сафин стал профессионалом....
 - (А) когда ему было 17 лет
 - (Б) когда выиграл свой первый турнир Большого шлема
 - (В) сразу после своего приезда в Испанию

6. Сколько командных трофеев у Марата?
 - (А) 4
 - (Б) 2
 - (В) 21

7. Чем занимается Сафин после окончания профессиональной карьеры?
 - (А) организует выставки
 - (Б) участвует в ветеранских матчах
 - (В) организует ветеранские турниры

Главната трудност при използването на автентични материали в процеса на начално обучение по руски език (ниво А1 според *Общата европейска езикова рамка – ОЕЕР [5]*) идва от несъответствието между нивото на езикова сложност на оригиналния материал и нивото на езикова подготовка на обучаваните. Слабото владение на езика затруднява крайно търсенето на подходящи за използване на този етап автентични материали, самата същност на които не предполага каквото и да било съобразяване с нивото на езикова подготовка на евентуалния реципиент. По тази причина подобни материали намират по-целесъобразно приложение на следващите езикови нива (А2 и нагоре според ОЕЕР). Тази констатация обаче не отхвърля използването още в началния стадий на обучение на автентични текстове при условие, че те отговарят на някои изисквания:

- да са кратки по обем и с бавна и ясна дикция (ако са аудиоматериали);
- да са с тематика, актуална за спортната, туристическо-рекреационната и социално-културната сфери на общуване;
- да представят комуникативни ситуации, типични за тези сфери на общуване;
- да съдържат речеви формули, характерни за изразяване на комуникативни интенции като запознанство, поздрав, сбогуване, извинение, покана, молба, предложение, оценка, съгласие–несъгласие и др.;
- да описват предимно конкретни предмети, лица и действия;
- да са с езиково оформление, отговарящо като цяло на изискванията за езикова компетенция на ниво А1 според Общата европейска езикова рамка.

Дискусия

Въз основа на анализа на методичната литература, на собствения преподавателски опит, както и на обобщения върху процеса на обучение по руски език в НСА могат да се направят следните **изводи**:

1. В процеса на изучаване на езика на специалността трябва да се провежда систематична и последователна работа във връзка с: усвояването на терминологията, работата с автентични текстове, отработването на синтактични конструкции и модули, присъщи за съответната професионална насока, формиране на речеви умения и навици, характерни за дадената професионална област.

2. Названите педагогически особености трябва да бъдат взети предвид при разработването на комуникативно ориентирани уроци и теми за конкретните специалности в областта на спорта и туризма в свободното време.

3. Съставянето на мини терминологични речници с конкретна насоченост към различните видове спортове и дейности в областта на туризма в свободното време значително облекчава студентите при усвояването на съответната рускоезична лексика.

Литература

Ганчева, Г. (2006). Новаторството в художествената гимнастика. – Спорт и наука, изв. бр. 1, 2006, с. 125–131.

Радев, П. (2015). Традиции и съвременност в образованието (Щрихи за дискусия). Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, с. 23

Христакиева, Т. (2019). Дизайн на специализиран курс по чужд език за студенти от Национална спортна академия „Васил Левски“ с включване на интерактивни техники. Сб. доклади от годишна научна университетска конференция на НБУ „В. Левски“, електронно издание ISSN 2357-7481, с. 77–86, В. Търново.

Христакиева, Т. (2019а). Интерактивно чуждоезиково обучение и работа в групи. В: Спорт & наука, ISSN 1310-3393, с. 141–147, бр. 1–2, 2019.

<https://www.kabinata.com/samoocenka.pdf>